

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Чижевський Борис,
кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу економіки та управління
загальною середньою освітою
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна
ORCID ID:0000-0002-7878-1180
Chyzyevskiy@rada.gov.ua

Ключові слова: компетентнісний підхід, управління освітою, компетентність, децентралізація, керівник, опорний заклад освіти, органи місцевого самоврядування.

Компетентнісний підхід у сучасній освіті має багатоаспектний вимір. Реалізація компетентнісного підходу в освіті зумовлена світовою та загальноєвропейською тенденцією інтеграції, глобалізаційними процесами, змінами у соціально-економічному розвитку України та новими вимогами суспільства до освіти [1]. Необхідність застосування компетентнісного підходу в освіті України, зокрема в управлінні нею в умовах децентралізації влади, визначається зміною освітньої парадигми, реформуванням системи освіти. У наукових дослідженнях компетентність трактується так: І. Зимня визначає компетентність як інтелектуально та особистісно-зумовлену соціально-професійну діяльність людини, що базується на знаннях [3,с.34–42]. О. Пометун зазначає, що «компетентність – це складна інтегрована характеристика особистості, під якою розуміють набір знань, умінь, навичок, ставлень, що дають змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв’язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності» [5,с.18-20]. Практична спрямованість компетентнісного підходу була сформульована в матеріалах Симпозіуму Ради Європи, де підкреслювалося, що для результатів освіти важливо знати не тільки ЩО, але і ЯК робити практично[4]. Тобто, поняття «компетентність», «компетентнісний підхід» органічно ввійшли у освітній простір і вчені намагаються дати визначення освітнім, життєвим, педагогічним та управлінським компетентностям, як таким, що посилюють практичну орієнтованість освіти, її прагматичний, професійний аспект. Професійна управлінська компетентність – виділення характерологічних функцій фахівця та визначення загального обсягу знань, умінь і навичок, набутого досвіду та ціннісних орієнтацій, необхідних для даної спеціальності або посади.

Особлива роль у системі освіти в умовах децентралізації відводиться керівнику органу управління освітою та опорного закладу освіти. Професійна компетентність керівника складається із сукупності компетентностей: професійні знання і уміння, здатності здійснювати управлінську діяльність, чітке знання посадових обов’язків і загальних вимог до посади, професійно-значущі якості особистості. Компетентність керівника закладу освіти характеризується як професійна та особистісна готовність до виконання управлінської діяльності. Компетентний керівник ЗЗСО характеризується: знанням основ педагогіки, психології, управління соціально-педагогічними системами; умінням використовувати сучасні функції, форми, методи управління; досвідом роботи з громадськими й державними організаціями та установами; мотивами високоякісної праці та задоволення власних професійних потреб та інтересів; особистими якостями та здібностями творчої особистості [3].

В умовах децентралізації влади з передачею повноважень і відповідальності на місця, створення об’єднаних територіальних громад, одним із надскладних завдань у ході цього процесу є створення нової системи управління освітою, адже до об’єднання громад управлінням освітою в селах і селищах займались відділи освіти районних державних адміністрацій, які є елементами вертикалі державної виконавчої влади. Функції виконавчих органів сільських та селищних рад у сфері освіти були мінімальними та полягали в реалізації другорядних завдань для забезпечення закладів освіти (як наприклад, організація підвозу учнів). На відміну від райдержадміністрацій, органи місцевого самоврядування об’єднаних громад є автономними та мають всі повноваження, отримали бюджетні преференції та управлінські повноваження, у тому числі у сфері управління освітою, забезпечення доступності та якості освіти. Серйозним викликом є їхня інституційна слабкість, оскільки, крім типової мережі закладів освіти, створюються освітні округи та опорні заклади освіти – явище нове в системі освіти України. Забезпечення якісних освітніх послуг є

одним із найбільш важливих і соціально чутливих завдань об'єднаних громад. Майже в кожній громаді послуги освіти стосуються не менше 30% населення громади (діти, їхні батьки, вчителі), освіта складає до 45% видаткової частини місцевого бюджету, діяльність освітньої мережі забезпечує постійною роботою до 25% працездатного населення громад. І в цьому напрямку також багато викликів.

Як показало проведене дослідження, у керівників опорних закладів освіти є чимало неврегульованих питань щодо розподілу повноважень між учасниками управління освітою в умовах децентралізації, різні стартові умови, система фінансування, некомпетентність представників керівництва ОТГ, небажання поділитися повноваженнями між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Не співпадає територія відповідальності опорних закладів освіти та територіальних громад. Окремлена в Законі України автономія має бути детальніше виписана у Законі України «Про загальну середню освіту». У керівників є небезпідставні побоювання, що автономія більш реальна у закладах вищої освіти, а не в закладах середньої освіти. Є чимало питань щодо активності і зацікавленості та спроможності територіальних громад у їх реальній допомозі закладам загальної середньої освіти та участі у співуправлінні. Оцінюючи досвід діяльності громад у сфері управління освітою, варто зазначити: управління освітою та забезпечення якісних послуг виявилось складним завданням для органів місцевого самоврядування громад. Однією з вагомих причин такої ситуації є недостатній рівень забезпечення компетентнісного підходу в управлінні освітою в умовах децентралізації та ОТГ. На щастя, кращі підходи і рішення щодо ефективного управління освітою на даному етапі реформ напрацьовуються на рівні самих громад.

Застосування компетентнісного підходу, на нашу думку, доцільне на всіх етапах управління освітою. Особливої уваги потребують управлінські кадри. Їх потрібно спочатку навчити, постійно підтримувати їх ініціативу і професійне зростання, застосовувати найрізноманітніші способи їх мотивації до творчості, інновацій. Важливим є забезпечення координації діяльності з науковими та методичними установами та службами, модернізований науково-методичний супровід роботи освітян. Слід, на наш погляд, здійснювати педагогізацію органів місцевого самоврядування, керівників ОТГ, місцевих депутатів і мешканців територіальних громад. Компетентнісний підхід важливо забезпечувати, зокрема, при реалізації права на формування власної і ефективної системи забезпечення освітніми послугами населення своєї громади, а не робити технічне дублювання існуючих моделей управління мережею навчальних закладів у системі райдержадміністрацій. При створенні ефективної системи адміністративного обслуговування освіти ОТГ, забезпечувати максимальне делегування адміністративних і навчально-методичних повноважень на рівень освітнього процесу (закладів освіти, особливо, опорних) у поєднанні з належним управлінням усередині самого закладу та забезпеченням якості освіти. Такого роду децентралізація системи освіти ОТГ дозволить уникнути формування малоефективної і витратної для бюджету виконавчого комітету ОТГ структури.

Для спільного виконання визначених законом повноважень, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування, суб'єктів співробітництва, та з метою економії коштів, необхідних для їх утримання (оптимізації чи зменшення видатків), співробітництво може здійснюватися шляхом утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління (стаття 14 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»). Таким чином, об'єднана територіальна громада може утворити власний або спільний з кількома іншими ОТГ орган управління освітою чи делегувати відповідні повноваження одному із суб'єктів співробітництва. Спільний орган управління може утворюватися як окремий виконавчий орган сільської, селищної, міської ради одного із суб'єктів співробітництва або у складі виконавчого органу (як структурний підрозділ - департамент, відділ, управління, проектне бюро, агенція, місцеві органи управління освітою тощо).

Діяльність місцевих органів управління освітою має здійснюватися на засадах компетентнісного підходу щодо координації управління закладами освіти, що є комунальною власністю; створення умов та ресурсного забезпечення для здобуття громадянами дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) освіти; прогнозування розвитку дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та позашкільної освіти, мережі закладів загальної середньої освіти відповідно до освітніх потреб осіб; організацію навчально-методичного забезпечення закладів освіти, вдосконалення професійної кваліфікації педагогічних працівників, їх перепідготовку та атестацію у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної

політики у сфері освіти; координацію дій педагогічних, виробничих колективів, сім'ї, громадськості з питань навчання і виховання дітей; визначення потреб, розроблення пропозицій щодо державного контракту і формування регіонального замовлення на педагогічні кадри, укладання договорів на їх підготовку; визначення за дошкільними та закладами освіти відповідні території обслуговування, контроль за відвідуванням учнями закладів освіти; здійснення добору, кадрове забезпечення закладів освіти педагогічними працівниками, в тому числі керівними кадрами; контроль за додержанням Державних стандартів освіти; навчально-методичне керівництво забезпечення соціального захисту, охорони життя, здоров'я та захисту прав педагогічних працівників, психологів, бібліотекарів, інших фахівців, які беруть участь у освітньому процесі, учнів (вихованців) закладів освіти; у разі ліквідації в установленому законодавством порядку підпорядкованого закладу освіти вжиття заходів щодо влаштування учнів (вихованців) до інших закладів освіти; створення умов для прискореного навчання, навчання екстерном, сімейного навчання, педагогічного патронажу тощо; встановлення штатних розписів закладів освіти; інші повноваження.

Освіта є пріоритетним напрямом державної політики України, стратегічним ресурсом соціально-економічного й культурного розвитку країни та створення умов для самореалізації кожної особистості. Відповідно до вимог інноваційного розвитку суспільства особливої ваги набувають питання управління освітою і закладом освіти зокрема, яке має здійснюватися на засадах інноваційних стратегій, створення сучасних систем, освітніх проєктів, посилення ролі та взаємодії суб'єктів освітнього процесу, розроблення, апробації і впровадження різних моделей управління розвитком закладів освіти, професійної підготовки компетентних менеджерів та лідерів освітньої галузі, забезпеченням компетентнісного підходу в усіх аспектах управління освітою та закладами загальної середньої освіти.

Література

1. Бех І.Д. Компетентнісний підхід як освітня стратегія. / І.Д.Бех // Компетентнісний вимір особистісного зростання учнівської молоді: теорія, практика, досвід. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 10-11 квітня 2012 р.; редакційна колегія: Побірченко Н.А., Пашков В.В. / Ястребова В.Я.[та ін.] Запоріжжя : « Акцент Інвест-Трейд», 2012. 252 с.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А.Зимняя // Высшее образование. 2003. № 5. С. 34–42.
3. Калініна Л. М. *Базовий стандарт професійної діяльності керівника нової української школи* / Людмила Калініна, Олена Онаць // Керівник нової української школи: світоглядно-професійні орієнтири : збірник наукових праць / В. П. Андрущенко (голова), В. П. Бех (заступник голови...) та ін. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 52–60.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В.Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
5. Пометун О.І.Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки // Вісник програм шкільних обмінів. 2005. №23.- С. 18-20.